

STADSHOLMEN

DJURGÅRDEN 1:25

"LILLA HASSELBACKEN"

Djurgårdsslätten 78

DJURGÅRDEN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

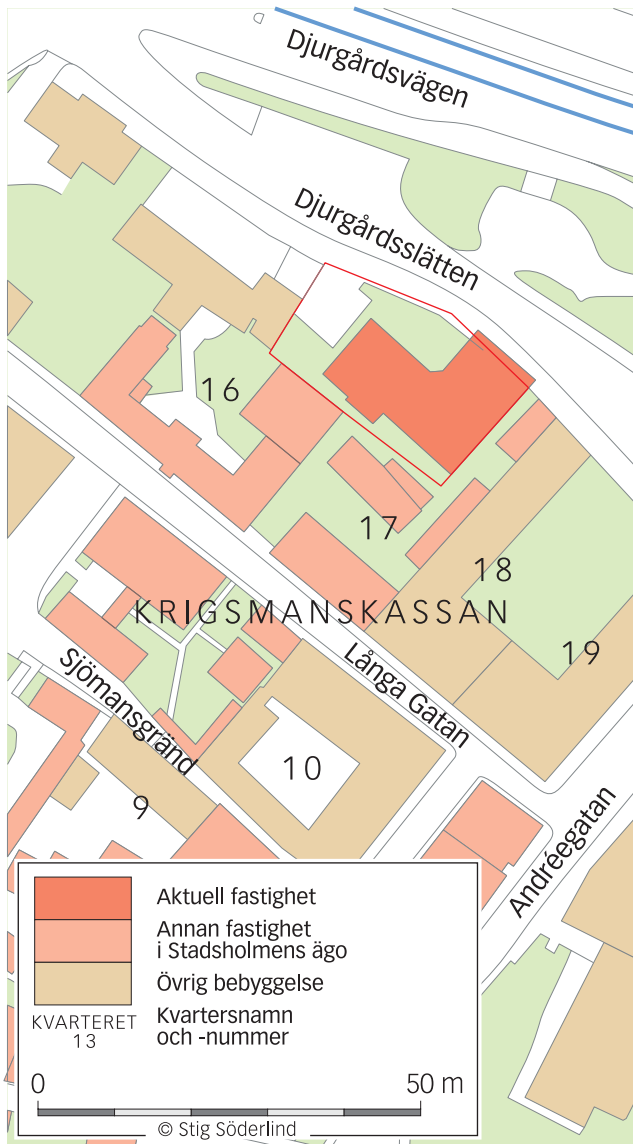
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

ÄLDRE BILD FRÅN ÅR 1923 SOM VISAR TILLBYGGNADERNA MOT NORDVÄST. (F63858)

Fastigheten Djurgården 1:25 utgör idag restaurang Lilla Hasselbacken. Byggnaden med sin punchveranda och dekorativa snickerier i schweizisk stil, var ett stamställe för cirkus och varietéartisterna under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal.

Här möttes artisterna efter sina avslutade föreställningar på närbelägna Cirkus eller Gröna Lund. Verksamheten låg ursprungligen vid Långa gatan men flyttade in på den nuvarande platsen under 1890-talet. År 1923 lade den populära krogen ned, därefter var byggnaden världshus och idag bedrivs ett café/restaurang i bottenvåningen. År 1960 brann stora delar av huset ned. Vid återuppbyggnaden år 1963 inreddes bostäder i ovanvåningen och byggnaden kortades något. Huset är ett viktigt inslag i stadsbilden och för gaturummets karaktär. Dess

arkitektoniska formspråk representerar nöjeslivets stilart runt sekelskiftet 1900.

Djurgården 1:25 är blåvärderad enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett särskilt kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Djurgårdsstaden har en marin bakgrund. Under 1600-talet låg Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet) på Djurgården, och Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden nu ligger. År 1668

HUVUDFASADEN MED PUNCHVERANDOR MOT DJURGÅRDSSLÄTTEN. FOTO. J MALMBERG

anlades här en vårdinrättning för ”förlammat och wanfört sjöfolk” som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden, bestod av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade redan år 1680 till Karlskrona och tog då med sina sjuka.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades år 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus hade upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor av timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kuperade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet, som tog över varvsverksamheten år 1768, hade en storhetstid under 1700-talets senare del med Fredrik Henric af Chapman som skeppsbyggare. Under den tiden byggdes flera stenhus för varvets räkning. 1769 erbjöds varvsarbetarna också att friköpa sina tomter vilket ledde till att många hus byggdes på eller slogs samman till större enheter.

Sedan Stockholms stad tagit över området vid Djurgårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens marina anknytning svagare. Byggnaderna gjordes om till flerbostadshus eller vårdshus och den sociala homogenitet som dithills kännetecknat området ändrades.

På 1920-talet hotades husen av rivning, men när statliga Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av området år 1954 beslutade man om ett bevarande. Husen var dock i dåligt skick och behövde renoveras. Moderniseringen och upprustningen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Stora delar av området kom 1985 i stadens och Stadsholmens ägo.

Djurgårdsstaden är Stockholms äldsta samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens panelarkitektur. Det bibehållna gatunätet och planken som avgränsar de små grönskande gårdarna ger en tydlig karaktär av

LILLA HASSELBACKENS DEKORATIVA PORTAL. FOTO. J MALMBERG

förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning.

HISTORIK

Krogverksamheten Lilla Hasselbacken

Lilla Hasselbackens verksamhet invigdes år 1896 i det nuvarande huset, Djurgårdsslätten 78. Det fanns dock en krog redan innan med samma namn men kallades "Lilla Backen". Det låg en liten bit därifrån, med entré från Långa gatan. Från början hette det Vårdshuset Lübeck.

Djurgårdsslätten 78

I mitten av 1890-talet flyttade verksamheten till Djurgårdsslätten 78. Byggnaden var tidigare en bostad som innehöll "trevliga trerumslägenheter" enligt

en beskrivning av en Djurgårdsstadsinvånare vid tiden. Huset kallades det Braumbäckska huset. Under 1830-talet var huset i en våning men påbyggdes under 1860-talet varvid flygen mot Djurgårdsslätten tillkom. Byggnaden ägdes av Emil Lind (fröken Linds sterbhus) under 1880-talet. I adresskalender från år 1883 omnämns att en ingenjör, en maskinist och en bokhållare bodde i huset.

Stor ombyggnad

Lilla Hasselbackens blomstringstid startade när fru Elisabeth Westling i slutet av 1800-talet styrde det lilla vårdshuset. Det sades att verksamheten flyttade in i huset med tanke på de tillänkta besökarna från världsutställningen år 1897. År 1898 inkom bygglovsritningar från vårdshusidkarskan över invändiga för-

INTERIÖR FRÅN RESTAURANGLOKALEN. FOTO. J MALMBERG.

ändringar, nya fasader och uppförande av verandor av trä. Staketet och portalen utfördes efter mönster av den egentliga restaurang Hasselbackens staket mot Djurgårdsvägen. Formspråket var karaktäristiskt för den tidens försvenskade Schweizerstil som var inspirerad av borgerskapets sommarnöjen i lantliga sommarvillor. Stilen kännetecknades av mängden utsirade lövsågeri (snickarglädje) på verandor och takbrädor, vackert kontursågade fönster- och dörrömfattningar samt indelningar av panelfasaden med lister. Huset gavs en så kallad punschveranda vilken hade fått sitt namn genom den då populära avecen punsch som skulle intas på plats.

Ett omtyckt stamställe

Värdshusidkerskan Westling förstod att göra Lilla Hasselbacken till ett favoritställe för de många cirkus- och varietéartister på Djurgården, främst de från Cirkus. Fru Westling var gift med August Westling, en mycket populär sångare runt sekelskiftet 1900. Efter hans död gifte hon om sig med E Wunderlich.

Varietéartisterna var ett farande folk som hade sitt stamställe på Lilla Hasselbacken fram till år 1923. En bok om Djurgården från 1925 beskrev livet omkring restaurangen; ”Här ställde arenans och tribunens mer eller minder bekanta artister in sina grejor innan de hyrde rum i Djurgårdsstaden, där man i förbifarten kunde se lejonvärmjerskor, jockeyryttare och akrobater språkande med bedårande parforceryttarinnor med vardagsomständigheternas matkorgar på armen på väg till magasinet. Men på kvällarna efter avslutad föreställning samlades man på lilla Hasselbacken, där familjen Orlando under uppehållen i Stockholm alltid hade stambord”. En del bodde dessutom i någon av de hyresrum som fru Westling erbjöd en trappa upp i huset.

Westling fortsatte verksamheten till år 1922. År 1923 öppnades värdshus under ledning av Julius Lütge, därefter fanns en restaurang/ kafé fram till början av 1980-talet. Sedan 1981 drivs lilla Hasselbacken som restaurang och kafé i nuvarande regi. Fastigheten förvärvades av staden 1906 och ägs numera av Stads- holmen.

TRÄTRAPPA FRÅN 1960-TALET I EN AV LÄGENHETERNA.
FOTO. J MALMBERG

En förödande brand

År 1960 drabbades Lilla Hasselbacken av en brand. År 1963 återuppbyggdes huset under ledning av Erik Nordvall. Fasaderna återställdes till 1800-talets dekorativa stilart. Byggnadsvolymen minskade något och invändigt skapades en ny planlösning med bostäder i den andra våningen. Trapporna gavs samma läge som tidigare. Vid sidan om serveringen på bottenvåningen låg i många år postkontoret på Djurgården, men under 1990-talet byggdes utrymmet om till serveringslokal.

BYGGNADSBESKRIVNING

Mot gatan har tomten ett figursågat staket och portal. Gården är grusad och innehåller sittplatser för restaurang/cafégäster.

Exteriör

Lilla Hasselbacken är en grönmålad, vinklad tvåvåningsbyggnad med verandor längs med gatufasaderna. Fasaderna är rikt utsmyckade med liggende panel

och figursågade snickerier. De långsgående verandorna har dekorativa räcken, pelare och konsoller. Fönstren är kopplade, de har en mitt- och tvärpost i bottenvåningen och endast mittpost i ovanvåningen. Alla fönster har profilerade fönsterfoder. Dörrarna är pardörrar med fyllningar och glas i den övre fyllningen. Taket är lagt av plåt.

Interiör

Husets bottenvåning innehåller lokaler och en köksregion för café och restaurang. Den övre våningen består av två lägenheter, båda med eget trapphus. Inredningen präglas av profilerade foder, golvsocklar och fyllningsdörrar som nytillverkades under 1960-talet med äldre karaktär. I bottenvåningen har lokalerna renoverats och präglas av den pågående verksamheten med moderna ytskikt. Ett vindfång med glas har ett tidstypiskt formspråk från 1960-talet. Även delar i lägenheterna präglas av 1960-talet, bland annat parkettgolv lagt i rutor, serveringslucka och köksskåp.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.